

TRETTINA JENŐ:

AZ ÉRTELMISÉG TÚLTERMELÉSÉNEK PROBLÉMÁJA

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

25-30 évvel ezelőtt boldog ölömmel hajoltak gondtalan anyák a várva-várt gyermek bölcsője fölé, jól kereső apák szöttek terveket serdülő gyermekük jövő boldogságáról – és a becézett, minden szellemi jóval ellátott gyermek ma diplomával a zsebében 35-40 filléres órabérrel nehéz napszám munkával örli fel fizikai és idegeregjét. Szűkös táplálék, hiányos öltözet, dohos kis munkásszoba váltották fel az egykori meleg otthont és a boldog gyermekkorból csak a szomorú emlékezés maradt örökül.

Amikor ma az értelmiség válságának egyik, sajnos, nagyon közhellyé vált problémájával, a túltermelés kérdésével foglalkozom, megjelennek előttem a múlt századvégi Európa boldog szülőinek mai boldogtalan gyermekei, a ma értelmiségének reménytelenül letört ezrei és ugyanakkor itt nyüzsg előttem, az az egyre sokasodó főiskolás tömeg, amelyik ifjú optimizmussal indul neki az ismeretlen jövőnek. Valósággal úgy érzem, hogy előttem ülnek és hallgatnak a súlyos kenyérgondokkal küzdő mai értelmiség minden reményt vesztett ezrei, halálos pesszimizmusuk a legnagyobb bizalmatlansággal figyelni szavaimat és ugyanakkor érzem azt is, hogy itt ülnek a fiatalság örök optimistái és szívszorongva lesik, milyen csapásokat mérek ábrándjaikra, terveikre. Sietek kijelenteni, hogy *sem reménytelennek nem látom az intelligencia elhelyezkedésének lehetőségét, sem pedig túlkönnyűnek nem*

látom a szukreszcencia elhelyeződésének problémáját. Tárgyilagos vizsgálója leszek az előttünk fekvő kérdésnek és gyakorlati következtetésekhez akarok e vizsgálódások alapján eljutni.

Mindenekelőtt az értelmiség fogalmának körülhatárolását tartom szükségesnek, hogy a túltermelés méreteiről képet kapjunk. Foglalkozni fogok azután Európa népszaporodásával, a kereső korosztályok szerepével a népszaporodásban és a kereseti lehetőségek alakulásával. Külön vizsgálat tárgyává teszem ugyanezen szempontokból a magyarországi viszonyokat és szükségesnek tartom a női keresők nagyarányú térhódítását Európa-szerte és nálunk is külön megvilágítani.

Az általános kereseti viszonyok ismertetése után részletesen tárgyalom az értelmiség szerepét Európa és Magyarország keresőihez viszonyítva.

Az értelmiség megoszlását foglalkozások szerint és az értelmiség területi elhelyezkedését Magyarországon fogom a következőkben megvilágítani.

A szukreszcencia elhelyeződésének lehetőségeit az adott munkaterületeken, valamint az értelmiség szociális viszonyait, továbbá a túltermelés megakadályozására vonatkozó törekvéseket kívánom nagy vonásokban ismertetni. Egész előadásomban arra fogok törekedni, hogy a fárasztó számadatok közlését kerüljem és lehetőleg a statisztikai kutatások végső eredményeivel csupán illusztráljam gondolatmenetemet.

Az értelmiségi munkaterületek.

A bevezető előadásban *Rajniss* barátom az intelligencia fogalmát a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal felfogásával egyezően olymódon határozta meg, hogy szellemi munkásnak tekintendő az, aki anyagtól és időtől független szellemi munka kifejtésével szerzi meg jövedelmének nagyobb részét. Amennyire helyes ez a meghatározás elméletben, annyira nehéz gyakorlatban e meghatározás alapján a szel-

lemi munkások számának és elhelyezkedésének megállapítása. Már *Bud János* miniszteri fogalmazó, a jelenlegi kereskedelmi miniszter, aki az 1900. évi népszámlálás foglalkozási adatait dolgozta fel, 1909-ben rámutatott arra, hogy az értelmiségnek, mint társadalmi osztálynak kereteit megvonni igen nehéz. Gyakorlati szempontból tehát úgy döntött, hogy a tulajdonképeni értelmiséghez tartozó különböző polgári és egyházi közszolgálatoknál alkalmazottakon és az ú. n. szabad foglalkozásokat űző egyéneken kívül az értelmiséghez sorozta azokat

az egyéneket is, akik valamilyen gazdasági foglalkozásnál, tehát az őstermelésnél, bányászat, ipar, kereskedelem és hitel, vagy a közlekedésnél, akár más foglalkozások körében mint tisztviselők végeznek szellemi munkát. Magunk részéről az értelmiségnek a szellemi foglalkozások szerint való ezen kategorizálását fogadjuk el az értelmiség túltermelésének tárgyalásánál.

Nem mellőzhetjük azonban éppen az értelmiség válságának lemérése céljából azt a közfelfogás által szankcionált meghatározást sem, mely szerint az értelmiségen bizonyos képzettségű egyének összeségét értjük. Abban, hogy milyen képzettségű egyének foglalhatók az értelmiség kategóriájába, igen eltérők a vélemények. Minden felfogás megegyezik azonban abban, hogy a *főiskolát végzettek*, foglalkozásukra való tekintet nélkül, az értelmiség körébe tartoznak. A teljes középiskolai végzettségűeket az Állami Munkaközvetítő Hivatal, a hat középiskolát végzetteket a Vas- és Gépgyárak Országos Egyesülete még képesítés alapján a szellemi munkásokhoz sorolják. Kétségtelen, hogy már a négy középiskolát végzettek is sok olyan munkaterületen dolgoznak, ahol szellemi munkával keresik kenyerüket. A magunk részéről már a négy középiskolai végzettséget is elfogadnók a szellemimunkás-kategóriába való besorozás alapjául, de az a gyakorlati megfontolás, hogy a négy középiskolát végzetteknek nagyon jelentős része helyezkedik el a kézmű-

iparban és más olyan foglalkozási ágakban, ahol túlnyomóan fizikai munkával keresik meg kenyerüket, valamint, hogy a főiskolai képesítés a műveltség megszerzésével járó tökebefektetésnek legnagyobb részét teszi ki, a túltermelés problémájának vizsgálatánál elsősorban a diplomás keresők és a főiskolai hallgatók közötti arányszámnak részletes vizsgálatát indokolja.

Az előadásunk folyamán tehát az értelmiségnek e kettős fogalmazását fogjuk szem előtt tartani. Az egyik a munkaterületek által körülhatárolt, a másik a képesítéssel meghatározott kategória.

Erősen szaporodó népesség, ipari dekadencia.

Már az értelmiségnek a munkaterületek alapján megadott fogalmazása is utal arra, hogy az értelmiség túltermelésének problémája önmagában elszigetelten nem tehető vizsgálat tárgyává az általános népszaporodás és munkapiac tanulmányozása nélkül. A népszaporodás üteme az értelmiség munkaterületeinek kialakulását sorsdöntően befolyásolja. Ha figyelembe vesszük, hogy Európa népessége egy évszázad alatt másfélszeresére, az 1800. évi 180 millióról 1910. évi 450 millióra emelkedett és ugyanezen egy század leforgása alatt közel 70 millió ember vándorolt ki Európából, nyilvánvaló, hogy ezt a tempót a népesség szaporodásában még íkkor sem lehetett volna fenntartani, ha Európa iparosodásának és gazdasági expanzivitásának a múlt századbeli konjunktúrája nem szűnt volna meg. Európa ugyanis csak úgy tudott a folyton növekvő keresőknek munkaalkalmat teremteni, hogy

a tengerentúlra vándorolt hatalmas tömegek az általuk ott kitermelt nyersanyagokat és élelmiszert adták cserébe Európa kész árucikkeiért. Ma Európa elérkezett a múlt századbeli ipari hegemoniájának oly nagymértékű visszafejlődéséhez, amely a világháború elmaradása esetén csak 25-30 év múlva jelentkezett volna. A világtermelésben az amerikai

nagyüzemű termelés verhetetlen versenyt támaszt a kivénült, sok apró üzemmel dolgozó Európának.

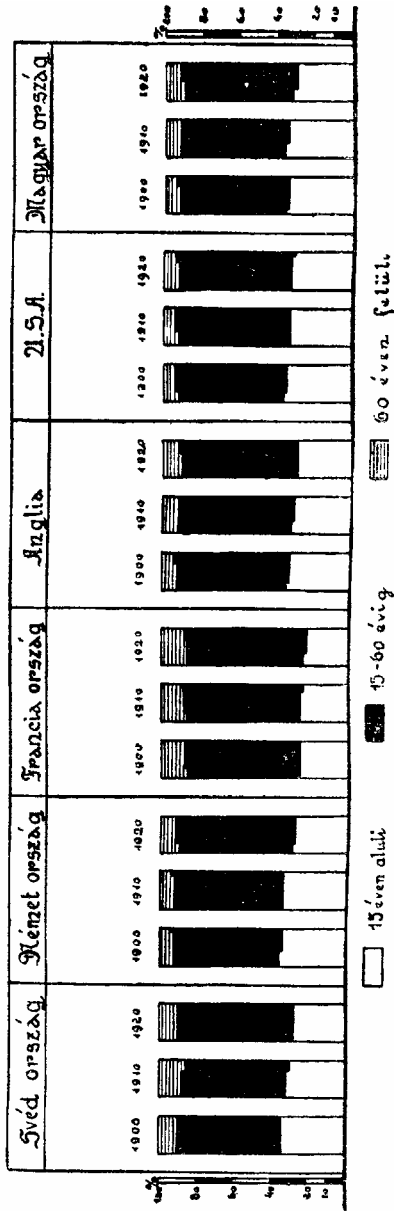
De nemcsak Európa túlméretezett és dekonjunk-túrába került iparosodottsága, hanem a *modern közegészségügy és szociálpolitika egyre tágulóbb intézményes keretei az emberi élettartam átlagának meghosszabbításával, a csecsemőhalandóság minimalisra redukálásával ugyanakkor járul hozzá a keresőképes korosztályok megduzzasztásához, amikor a munkahelyeit száma az ipari dekadencia következtében visszafejlődően van.*

A kereső korosztályok – 15-60 éves korig – állandó emelkedése az utolsó három évtized népszámlálási adatai szerint az I. számú grafikonunkból látható. Annak ellenére, hogy a 15 éven aluliak száma évtizedről-évtizedre csökken és így a népszaporodás ütemének gyengülése az utánunk következő generáció számára a munkaterületeken való elhelyezkedést, egyéb feltételeket változatlanoknak tételezve fel, javulni fog, *a 60 éven felüliek száma viszont évről-évre emelkedik.* Ha a 60 éven felüliek a munkaterületekről visszavonulnának, akkor egy bizonyos kiegyensúlyozása a munka-keresletnek néhány évtized alatt remélhető lenne.

A II. számú grafikonunk azonban azt mutatja, hogy *a férfikeresők száma a kereső korosztályokban lévők számát erősen meghaladja és a női keresők száma is, Angliát és az Egyesült Államokat kivéve, mindenütt erős emelkedést mutat.* Ez azt jelenti, hogy azonos mennyiségű munkahelyet feltételezve, úgy a férfi, mint a női keresők egyre nagyobb-számú jelentkezése folytán *a munkapiacon növekvő munkakinálatra kell számítani.* Jellemző a II. számú grafikon abból a szempontból is, hogy elsősorban a háborút veszített országok, mint Németország és Magyarország, tényleges keresőinek száma erősen emelkedett a békebelihez képest, Németországban úgy a férfi, mint a női keresőknél, Magyarországon pedig a férfikeresők rovására a női keresőknél.

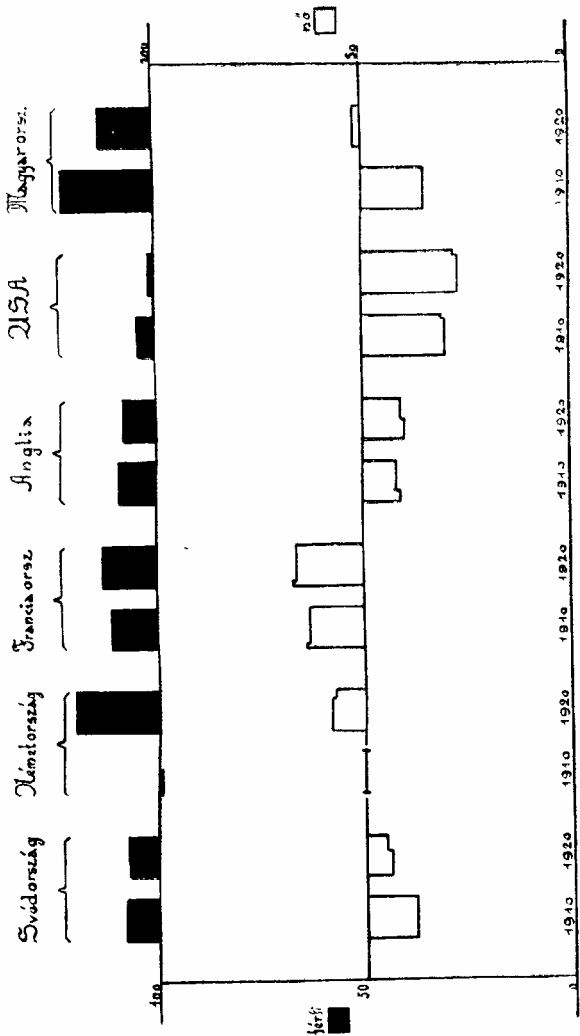
Az 1900 és 1913 közötti bőséges népszaporodás

I. s / grafikon.

A kereső korosztályok a többi korosztállyal egybevetve.

III. sz. Grafikon

A tényleges keresők nemenkénti összehasonlítása a kereső korosztályokkal
(100 = a kereső korosztályok)

munkakereslete kb. épp ebben az esztendőben kulminál és a háborús elmaradj szaporodás csak a következő évökben érezteti hatását.

Fokozza a most jelentkező kereső korosztályok súlyos nyomását a munkapiacon két olyan körülmény, amire Európa a századfordulónál nem számíthatott. Egyik *a munkaalkalmat teremtő európai tőkének félelmetes pusztulása* a nagy világégésben, valamint a *nagyarányú tőkekivándorlás Európából*, ami háborús tartozások fejében évről-évre emelkedő mennyiségben folyik az Egyesült Államok felé. Európa ma már évi 1-3 milliárd, 30 év múlva 24 milliárd pengőt törleszt évenként az Egyesült Államoknak. És fizeti ezt Európa akkor, amikor a munkaexportja az Egyesült Államok felé egyre csökken és ennek folytán Európa munkanélkülieinek száma ijesztően emelkedik.

A másik, a tőkehiánynál is súlyosabban és közvetlenebbül érezhető ok *a tengerentúli kivándorlás csaknem teljes megszűnése*. Ha akkor, amikor Európa iparosodásának tempója szünetlenül felfelé ívelt, mégis 70 millió ember maradt kereset nélkül és kényszerült kivándorolni, az elkövetkezendő évszázadban Európa ipari dekonjunktúrája mellett a természetes népszaporodás túlnyomó része munkanélküliségre van kárhóztatva.

Ha Európa keresőinek elhelyezkedése az előbb részletezett okokból egyre súlyosbodó problémává válik, *a monarchia egységes gazdasági területéből kiszakított mai Magyarországon az előbb említett okok hatványozottan éreztetik hatásukul a, munkapiacon*. Magyarország a 90-es évektől kezdve olyan lendületes gazdasági fejlődésnek indult, hogy éppen az értelmiség elhelyeződési szempontjából évtizedről-évtizedre ugrásszerűen emelkedő új munkahelyeket teremtett. A rohamosan fejlődő iparunk és kereskedelmünk, a közoktatás és közegészségügy, közlekedés és közigazgatás gyorstempójú kifejlesztése az értelmiség elhelyezkedése számára páratlan lehetőséget nyújtott. (Lásd I. számú táblánkat.)

I. sz. tábla

Év	Magyar-ország összes lakossága	Magyar-ország összes keresője	A keresők százalékos részese- dése az összlakosságban	Az értelmiség körébe tartozó keresők				
				összes száma	ebből a tulajdonk. értelm.	Az ős-termelés- sel fogl.	Bányá- szat, ipari és forg.	Egyéb foglalk.
1890-ben	17.463.791	7.766.184	44,5 %	174.843	117.083	11.839	38.845	7.076
1900-ban	19.254.559	8.830.995	46 %	229.282	144.249	12.559	64.162	8.312
1910-ben	20.886.487	8.956.922	42,8 %	310.713	181.788	11.406	107.524	9.995
1920-ban	7.147.053	3.325.416	46,8 %	285.976	121.058	5.897	99.522	9.499

Ha nem jön a világháború és az országcsönkítés, még jó néhány évtizedig eltartott volna ez a konjunktúra és Magyarország mezőgazdasága is sokkal több értelmiségi munkahelyet nyújtott volna prosperitása következtében. Ma ennek a helyzetnek visszájával állunk szemben. A Nagy-Magyarországra méretezett értelmiségnek túlnyomó része a csonka ország minden tekintetben megcsappant munkahelyeire kényszerült s a megszállott területekről menekülő értelmiség és a már elmúlt konjunktúra utóhatásaképpen egyre növekvő számú kvalifikált értelmiség újabb keresletet támaszt a lecsökkent munkahelyekre. (Lásd II. sz. táblánkat.)

A női munka térhódítása.

A keresők számának növeléséhez nem csupán a férfi kereső korosztályok megduzzadása, hanem a női keresők nagyarányú térhódítása is hozzájárul a különböző foglalkozási ágakban, de elsősorban az értelmiségi pályákon. A már fent vázolt általános munkakínálat növekedése folytán egyre előrehaladottabb korban jutnak a férfiak olyan keresethez, hogy családot alapíthassanak és így a nők munkakínálatát a legtermészetesebb módon, a nőnek a háztartás keretében való foglalkozásával, csökkentésük. Ugyanakkor az idősebb családfenntartók ugyanezen szociális nyomás következtében nem rendelkeznek olyan jövedelemmel, amely lehetővé tenné felserdült leányaiknak a gondtalan otthonulást mindaddig, amíg a házasság a családi otthonból új otthonba viszi, hanem ma jóformán minden családfenntartó arra törekszik, hogy megfelelő képesítéssel és minden összeköttetésének igénybevételével leánygyermekét, ha bármilyen kisösszegű, de a család költségvetésében szerepet játszó keresethez juttassa.

Amíg békeidőkben a jól kereső családapák valószínűleg szegyeitek volna, hogy eladó leányaikat hivatalokba küldjék, ma szinte már előre kinézik

II. sz. tábla.

**Hány lakosra esik egy kereső
a tulajdonképeni értelmiséghez tartozó keresők közül ?**

	1890	1900	1910	1920
Közigazgatási szolg.	684	564	504	220
Igazságszolgáltatás	1.138	984	817	557
Egyházi szolg.	906	921	993	850
Tanulgy	508	445	370	180
Közegészségügy	1.039	1.055	832	504
Tudomány és egyéb közérdekű társulatok	39.079	15.782	5.875	1.697
Irodalom és művészet	7.856	4.975	3.938	1.283
Egyéb szabad foglalkozás	6.136	6.969	6.502	1.928

**Hány lakosra esik egy kereső
az őstermelés szolgálatában álló értelmiség közül ?**

Mezőgazdasági tisztviselő	1.892	1.941	2.163	1.341
Erdészeti tisztviselő	6.686	7.338	6.024	1.262

**Hány lakosra esik egy kereső
az iparforgalom szolgálatában álló értelmiség közül ?**

Bányászati tisztviselő	14.901	16.541	13.194	4.674
Ipari tisztviselő	1.552	1.107	639	276
Kereskedelmi és pénzügyi tisztviselő	1.365	745	465	780
Közlekedési tisztviselő	1.281	974	736	291
Egyéb foglalkozású értelmiség	41.980	45.412	65.067	34.359

azokat a munkaterületeket, amelyekbe az apa vagy a család összeköttetései révén a megfelelő iskolai képzéssel ellátott leánygyermeküket elhelyezték.

A háborús férfimunkahiány konjunkturális hatásaként kialakult magukban a felserdült nőkben is *az önálló kereset nyújtotta függetlenségnek a szeretete* és ma a női közvélemény, teljességgel ellentétben a békebeli felfogással, a független dolgozó nő típusát állítja oda követendő példának a békebeli háziasszony helyett. Kialakult a dolgozó nők egyre komplikáltabb típusa: azé a nőé, aki keresetéből nagyon gyakran nemcsak önmagát, de hozzátartozóit is eltartja és épp ezért nem is gondolhat arra, hogy úgy lépjen házasságra, hogy ezzel veszélyeztetve legyen az ő gondoskodására utalt hozzátartozóinak egzisztenciája, *A női családfenntartó hovatovább ugyanolyan szerepet fog betölteni, mint a régi világban a férfi családfenntartó, azzal a különbséggel, hogy nem gyermekei, hanem felmenő és oldalrokonainak eltartásáról gondoskodik.* Súlyosbítja a helyzetet az a szomorú tény, hogy a családi összeköttetések és a protekció egészségtelen érvényesülése következtében a szükségből dolgozó nőknek külön versenyt támaszt a női szellemi munkások azon rétege, amelyik nem szociális szükség-szerűségből vállalja az itt-ott rendelkezésére álló, kevésbé terhes irodai munkát, hanem azért, hogy különleges luxusigényeit külön keresetéből fedezhesse.

Kétségtelen, hogy a női munka, amely a békében túlnyomórészt a rosszul fizetett fizikai munka területén talált elhelyezkedést, a háború alatt és azóta egyre gyorsabb ütemben hódítja meg azokat a szellemi munkaterületeket, amelyek még néhány évtized előtt is, nagyon sok államban intézményesen el voltak zárva előle. A női ügyvédek, orvosok, vegyészek száma egyre nő, nem is szólva arról, hogy a magánvállalatoknál a nők részére már a legmagasabb munkahelyek is elérhetőkké váltak.

Akár a létfenntartás hajtóereje, akár a szociális

standardcsökkenés, akár a háborús konjunktúra, vagy a női közfelfogás alakulása idézte elő, kétségtelen tény, hogy a dolgozó nők száma abszolút és relatíve is ugrásszerűen emelkedik és egyre több olyan munkaterületet hódít meg, amely eddig kizárólag a férfiak számára volt fenntartva. *A nők nagyarányú előretörése elsősorban az értelmi pályákon jelentkezik és előrelátható, hogy a kvalifikált értelmiség számában a nők aránya egyre erősödni fog.*

A női munka térhódítását a francia statisztikai adatok dokumentálják legjobban, miután Franciaországban a népszaporodás üteme, szemben a többi európai államokkal, már a múlt század végétől kezdve erősen alábbhagyott. A női munka elsősorban a kereskedelmi pályákon érvényesül, de a szabadfoglalkozások területén is alig marad el az átlagos női keresők számaránya. Volt ugyanis Franciaországban ezer keresőből nő

	átlagosan	szabadfoglalkozás	magánvállalkozás
1896	346	236	349
1901	356	288	371
1906	382	285	377
1921 ..	404	371	435

Mint e számok mutatják, az összes női keresők szarna két évtized alatt kerekén 15%-kal emelkedett, ugyanezen idő alatt szabadfoglalkozású pályákon a nők száma több mint 60% -kal növekedett, ami azt mutatja, hogy *a női keresők a fizikai munkaterületekről az értelmiségi pályák felé orientálódnak.* Még beszédesebbek a relatív számok helyett az 1921. évi francia foglalkozási statisztikának abszolút számai. Volt ugyanis Franciaországban 1921-ben:

		a nők %-os aránya
közalkalmazottakból	532 000 férfi, 202.000 nő	28%
szabadfoglalkozások	302.000 „ 289.000 „	49%
magánalkalmazottak	1,419.000 „ 856 000 „	39%

A szabadfoglalkozású munkaterületeken, tehát a legkimondottabb értelmiségi munkaterületeken, a nők csaknem ugyanolyan számban szerepelnek, mint a férfiak. Ezek az arányok az 1906-os foglalkozási statisztika adatait figyelembevéve, a nők nagyarányú előretörését dokumentálnák. 1906-tól 1921-ig a közalkalmazotti munkaterületeken abszolút számokban csupán 80.000 férfi, de 102.000 nő; szabadfoglalkozási munkaterületeken csak 10.000 férfi, de 90.000 nő; a magánalkalmazotti munkaterületen csak 250.000 férfi, de 500.000 nő helyezkedett el, ami a férfiak elhelyeződési lehetőségeinek visszaszorulásával a női munka egyre erősödő térhódítását dokumentálja.

Ha nem is ilyen erőteljes, de tendenciájában ugyanolyan határozott a német keresők arányszámának változása a nők iávéra. Amíg Németországban az összlakosság 1907-től 1925-ig 13.5%-kal, a keresők száma 27.2%-kal emelkedett. Ennek oka persze elsősorban a háborúelőtti utolsó évek erős születési évjáratái, mert ezek körülbelül most léptek be a keresők korosztályába. A 15 és 65 éves kereső korosztályban lévő száma 27.1%-kal emelkedett, tehát csaknem pontosan annyival, mint a keresők száma. A nők előtörése a keresők számában legszembetűnőbb az ipari tisztviselők számának emelkedésében. Amíg 1907-ben a férfitisztviselők száma 558.000 volt és 1925-ben 1,116.000-re emelkedett, ami pontosan 100%-os emelkedésnek felel meg, addig a női tisztviselők száma 1907. évi 60.000-ről 1925. évben 336.000-re emelkedett, ami 460%-os emelkedést jelent és számszerűen dokumentálja a női munkának nagyarányú térhódítását a magántisztviselői értelmiségi pályákon. A német foglalkozási statisztika 1925-ben már új szempontra is kiterjed és ez a férjezett kereső nők számának vizsgálata. A 12.7 millió férjes nőből 3.6 millió, tehát az összes férjes nőknek 28.7%-a bírt önálló keresettel. Érdekes, hogy a fiatalabb női korosztályokban emelkedő tendenciát mutat a kereső nők

százalékos részesedése az összes ugyanezen korosztályokba tartozó férjes nők számában. Amíg az 1907. évi német népszámlálás szerint a 18-30 év közötti férjes nők közül 22%, 1925-ben már 27% volt kereső.- A kereső férjezett nők legnagyobb része a 30-40 éves korosztályból kerül ki, ami valószínűleg összefügg azon körülménnyel, hogy a női keresők kereseti viszonyai ugyancsak a foglalkozási statisztika adatai szerint ezekben a korosztályokban érik el az optimális határt.

A női keresők számának emelkedése még az olyan gazdag országokban is, mint Svédország, amely a világháború hadseregszállítónaként hihetetlen vagyonokat gyűjtött össze, jelentősen emelkedett, ami az 1920. évi és az 1920. évi svéd foglalkozási statisztikai adatokból állapítható meg. A keresők száma 1910-hez képest 20%-kal emelkedett, amivel szemben a férfikeresők száma 15%-kal, a női keresők száma 31%-kal nőtt. A közel 3 millió összes keresőből $\frac{1}{3}$ -rész női keresőkre esik. Svédországban a kereső nők számiának ugrásszerű emelkedését a háborút megelőző idők bő születési éveire vezetik vissza, mert a kereső nők 57% -a a 15 és 30 éves női korosztályokból kerül ki. A svéd női keresők százalékos részesedése a különböző értelmiségi pályákon levő összes keresők számában a két utolsó népszámlálás adatai szerint a következő:

	910	920	%-os emelkedés
kis- és nagyipar	17	29	60
kereskedelem	38	42	11
közlekedés	5	12	140
közszolgálati és szabad pályák..	33	44	36

Legnagyobb az emelkedés a közlekedési munkaterületeken, viszont a tulajdonképpem értelmiségi pályákon a nők számaránya már majdnem eléri a paritásos részesedést.

Magyarországon az 1900. évi népszámlálás szerint a magántisztviselők között 15.000 volt férfi és

2300 nő. A női foglalkozások azonban a 900-as adatok szerint korántsem utódok meg az értelmiségi munkaterületek színvonalai, mert 2300 női alkalmazottból 3442, tehát több mint a fele, a szállodai, kávéházi, fürdő- és vendéglőiparban volt alkalmazva havidíjas kiszolgáló személyzetként. Az 1920-as népszámlálási adatok szerint a magántisztviselők közül 116.865 volt a férfi és 56.125 nő. A nők előretörése a magánalkalmazotti munkaterületeken még nagyobb arányú, mint a külföldi országokban. Az alanti táblázatban részletezzük a férfi- és női keresők megoszlását a különböző értelmiségi pályákon:

Volt az ipari tisztviselők közül	18.269 férfi és	7.591 nő
„ keresk. „ „	32.131 „ „	15.477 „
„ közlek. „ „	66.465 „ „	33.055 „
Közszolgálati és szabad-		
foglalkozású keresők közül	114.969 „ „	52.762 „

A közalkalmazottakra vonatkozólag a fővárost statisztikai hivatal által felvett részletes foglalkozási és szociális statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy a Budapesten lakó 27.712 közszolgálatban álló alkalmazottnak 55%-a nő. Mint látható, *a női munka elsősorban a közalkalmazotti pályán érvényesül*, vagy mondjuk úgy, a speciális magyar protekciós rendszer mellett elsősorban közhivatalokban tud a magyar állásszerzés leghatásosabb eszköze, a protekció, érvényesülni.

Az értelmiség aránya a kereső népességben.

Az értelmiség százalékos aránya a különböző országok népességében az illető ország gazdasági és kulturális fejlettségéhez képest 3-7% között mozog, ez a százalékszám nem a kvalitatív, hanem a tényleges értelmiségi keresők számarányát fejezi ki. A kvalitatív értelmiség százalékos részeseződését az összlakossághoz viszonyítva nagyon nehéz megállapítani.

pítani, mert a kultúrstatistikai felvételek a legtöbb országban rendkívül hiányosak. Éppen ezért csakis a foglalkozási statisztikák alapján állapíthatók meg az értelmiségi keresők arányszámai az összkeresők számához képest. Kultúrstatistikai szempontból érdekes tünet, hogy amíg Svédországban igen gyakori a diplomás kiskgazda, addig Franciaországban a kereskedelmi és ipari tisztviselők legnagyobb része négy középiskolai végzettséggel és egy-kétéves szaktanfolyammal rendelkezik. Maga az a körülmény tehát, hogy a keresők közül nagyobb százalékban van iskolázottságánál fogy a értelmiségi elem Svédországban, korántsem jelenti azt, hogy Svédországban az értelmiség számára több munkaterület volna, ellenkezőleg, a francia kisebb kvalifikációhoz kötött értelmiségi munkahelyek nagy száma mutatja azt, hogy a kvalifikált értelmiségnek Franciországban sokkal nagyobb az elhelyeződési lehetősége, mint Svédországban.

A tulajdonképeni értelmiség száma – értve ezalatt a köz- és egyházi szolgálatban állókat és az úgynevezett szabad foglalkozásúakét – a keresők-höz viszonyítva évtizedről-évtizedre jelentős emelkedést mutat. A kapitalisztikus társadalmi rend nagymértékben előmozdította a közigazgatás, a közegészségügy, közoktatás, közbiztonság, valamint ezzel kapcsolatban az igazságszolgáltatással összefüggő szellemi munkahelyek szaporodását. A tanítók, tanárok, orvosok, ügyvédek, mérnökök, színészek, művészek, újságírók s a különböző kultúrigényeket kielégítő egyéb szabadpályákon elhelyezkedett értelmiség foglalkoztatását mind a kapitalizmus kifejlesztette, gazdasági jóléttel kapcsolatos centralizált társadalmi együttélés tette lehetővé. Európa minden államában ugrásszerűen emelkedett az utolsó évtizedekben a tulajdonképeni értelmiség számaránya s ugyanakkor az értelmiségi munkaterületeken volt elérhető aránylag a legjobb kereset és legmegfelelőbb munkafeltételek. Érthető tehát, hogy az előttünk járó generáció az ő utódait a leg-

nagyobb áldozatok árán is értelmiségi pályákra nevelte, mert minden szülőben természetesen él a vágy, hogy gyermekének gondtalanabb megélhetését biztosítsa.

Magyarországon a műveltségi statisztika már 1900 óta jó betekintést enged a kvalitatív értelmiség foglalkozási ágankénti megoszlásába. A főiskolások háromnegyed része (74.4%-a) a tulajdonképeni értelmiségre esik, 64%-a az ipari tisztviselőkre, 6.3%-a a mezőgazdaságra, 9%-a a kereskedelmi pályákra, 4.2%-a a közlekedési munkaterületekre, a többi az eltartottakra. Négy középiskolát, vagy annál többet végzett a férfiak 9.04%-a, a nők 7.2%-a, főiskolát végzett a férfiak 1.8%-a, a nők 0.13%-a.

Mint ezek a számok mutatják, a kvalitatív értelmiség túlnyomó része a közszolgálati és szabadfoglalkozású pályákon helyezkedik el és ezek azok a munkaterületek, amelyeken a nők térhódítása a legszembeötlőbb.

A tulajdonképeni értelmiségi keresők részesedése az egyes országok összes keresőihez viszonyítva Európa államaiban és az Egyesült Államokban a III. számú táblázatból látható. Miután a nemzetközi statisztikai adatok kizárólag a közszolgálati és szabadfoglalkozású pályákon állottak rendelkezésünkre, ezeket vetettük egybe a háború előtt és a háború után, az összkeresőket százalékban kifejezve. A legelső helyen áll az értelmiségi keresők arányszámával *Belgium*, azt követi *Svájc* és az *Egyesült Államok*, majd *Dánia* és *Anglia*. *Magyarország valamennyi között a legutolsó helyen áll.* Ez nemcsak azt jelenti, hogy Magyarországon, ahol mindnyájunk tudomása szerint látszólagos túlszűfolttság mutatkozik az értelmiségi pályákon, egyéb államokhoz képest még van bizonyos fejlődési lehetőség, hanem jelenti elsősorban azt, amit már az előzőkben is hangsúlyoztunk, hogy az értelmiség százalékos részesedése az egyes országok kereső lakosságának számában a szóban forgó ország gazdasági és kulturális fejlettségétől függ. Magyarország

III. sz. tábla.**A tulajdonképeni értelmiségi keresők az összes keresők százalékában.**

	Közszolgálat		Szabadfoglalkozás		Együtt	
	Háború előtt	Háború után	Háború előtt	Háború után	Háború előtt	Háború után
Németország	1·4	2·—	2·5	4·1	3·9	6·1
Anglia	1·1	1·9	4·2	4·4	5·3	6·3
Belgium	2·2	3·3	3·6	3·6	5·8	6·9
Dánia	1·2	0·8	4·—	5·5	5·2	6·3
Franciaország	1·8	2·6	3·1	3·5	4·9	6·1
Norvégia	0·9	1·3	2·9	3·5	3·8	4·8
Svédország	0·9	1·1	2·7	3·8	3·6	4·9
Svájc	0·9	1·2	4·4	5·3	5·3	6·5
Egyesült Államok	0·9	1·3	4·4	5·2	5·5	6·5
Magyarország	1·4	2·6	2·6	2·—	4·—	4·6

extenzív mezőgazdasági termelésű ország, a közszolgálati értelmiségi pályákon Belgium után a legnagyobb százalékkal részesedik az értelmiségi keresők százalékszámában és az intenzív mezőgazdaságot űző Dánia közalkalmazottainak arányszámát több mint háromszorosan múlja felül. Dánia még egyéb szempontból is figyelmet érdemel, mert az egyetlen ország, ahol a közszolgálati keresők arányszáma egyharmadával csökkent a háborúelőttihez képest, ugyanakkor, amikor a szabadfoglalkozású keresők száma a legjelentősebben emelkedett az összes országok közül.

Az értelmiség megoszlása foglalkozások szerint.

Amint az előzőkben említettem, Magyarország foglalkozási statisztikáján belül, kultúrstatistikai adatokkal egybevetve, négy évtizeden keresztül számszerűleg megfigyelhető az értelmiségnek alakulása és fejlődése. A IV. számú táblázat részletesen feltárja a magyar értelmiség fejlődési adatait.

I V. sz tábla

A tulajdonképeni értelmiséghez tartozó keresők.

	1890	1900	1910	1920
Közigazgatásszolgáltatás	25.524	34.135	41.442	32.422
Igazságszolgáltatás	15.377	19.574	25.557	12.852
Egyházi szolgáltatás	19.284	20.899	21.025	8.408
Tanügy	34.346	43.252	56.399	39.502
Közegészségügy	16.810	18.258	25.092	14.183
Tudomány és egyéb közérdekű társulatok	447	1.220	3.555	4.211
Irodalom és művészet	2.223	3.870	5.304	5.570
Egyéb szabadfoglalkozás	2.846	2.763	3.212	3.707
Östermelés szolgálatában álló értelmiség.				
Gazdasági tisztv.	9.227	9.920	9.657	5.331
Gazdasági tisztv.	2.612	2.624	1.737	566
Iparforgalom szolgálatában álló értelmiség.				
Bányászati tisztv.	1.172	1.164	1.583	1.529
Ipari tisztv.	11.250	17.386	32.689	25.860
Kereskedelmi és hitel tisztv.	12.790	25.839	44.881	47.608
Közlekedési tisztv.	13.633	19.773	28.371	24.525
Véderő szolg. álló értelmiség	6.660	7.888	9.684	9.499
Egyéb fogl. értelmiség	416	424	321	208

szolgálatában álló értelmiség fejlődése, sőt 1910 óta erőteljes visszafejlődés állapítható meg, szemben a többi értelmiségi pályákon jelentkező ugrásszerű emelkedésekkel. A legnagyobb mértékben eluelkedett kétségtelenül az ipari, kereskedelmi és közlekedési tisztviselők létszáma, ami az ország iparosításával és közlekedési fejlődésével függ össze.

Amíg az értelmiség foglalkozási áganként való megoszlása az östermelés viszonylagos jelentéktelenségét dokumentálja, a kultúrstatistikai adatok (lásd V. számú táblát) viszont azt mutatják, hogy

Foglalkozások összevetve a műveltséggel:

V s z. tábla

	Főiskolát		8 osztályt		6 osztályt		4 osztályt									
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő								
	kereső	eltartott	kereső	elt.	kereső	elt.	kereső	elt.								
Ósternelés	4279	417	96	3319	2530	112	1897	1822	530	1830	8397	1023	4417	10490		
Bányászat és koh.	552	16	12	427	55	24	72	139	50	23	128	683	92	164	961	
Önálló iparosok	1023	244	19	2078	1874	276	1305	1555	1901	411	2140	9619	3804	4151	18951	
Ipari tisztv.	3527	60	59	6631	467	570	980	1678	454	395	1450	4760	658	4996	6581	
Ipari segédszem.	—	68	—	1572	522	161	447	2345	822	325	791	29528	2213	4886	10661	
Ipar összesen	4350	372	78	10281	2963	1007	2732	5378	3177	1731	4381	43907	6675	14033	36193	
Önálló kereskedő	1405	261	8	4003	1615	188	1692	1850	1626	225	2792	10357	2868	1774	18807	
Keresk. tisztviselő	4687	86	94	14253	708	1613	1532	2256	682	1334	2222	6677	991	1087	9998	
Keresk. segédszem.	—	11	—	899	112	36	137	768	151	99	217	7930	403	1447	2381	
Kereskedők összesen	6092	355	102	19155	2435	1857	3361	4874	2459	1638	5251	24964	4262	13808	31186	
Közlek. önálló	22	4	—	74	49	8	46	59	50	8	79	360	116	42	707	
Közlek. tisztv.	2750	86	14	62	7780	1170	134	1053	2578	1233	697	1621	13623	2667	8160	14685
Közlek. segédmunk.	19	42	—	356	417	—	172	1764	591	3	379	10282	1741	56	6361	
Közlek. összesen	2791	132	194	8210	1636	3222	7198	10969	6919	3709	11361	83177	13746	36105	83023	
Polg. és egyh. koest. szabadfogl. (tulajd és elmélet)	38403	388	3491	665	27169	4350	13731	6175	3028	3267	4238	7530	9745	4516	13950	33437
Védülő	904	16	—	90	7227	180	—	846	1340	213	—	1107	6903	352	—	4317
Nyugdíjasok stb.	1613	440	223	5174	2434	2110	1410	1481	1414	2084	2456	4988	2189	9415	13068	
Összesen	64838	3087	3937	80703	18871	19637	1730	21801	14568	11137	24662	114526	26811	69458	147236	

Tehát főiskolát végzett a férfiak közül ..... 67,925 = 18 %, a nők közül ..... 5,590 = 0,13 %
 8 középiskolát » » » » » 99,374 = 2,6 %, » » » » » 36,777 = 0,9 %
 6 » » » » » 36,369 = 0,94 %, » » » » » 35,799 = 0,87 %
 4 » » » » » 141,337 = 3,7 %, » » » » » 216,694 = 5,5 %
 Összesen ..... 345 205 = 9,04 %, ... 294,860 = 7,2 %

eltekintve a tulajdonképeni értelmiségtől, ahol dominálnak a főiskolát végzettek, az őstermelés csaknem olyan mértékben szerepel a diplomások között, mint akár az ipari, akár a kereskedelmi munkaterületeken keresők.

Külön figyelemre tarthat számot az őstermeléssel foglalkozók kultúrstatistikai adatainak birtokkategóriánként való részletezése (lásd VI. számi táblát).

VI. sz. tábla.

Az őstermeléssel foglalkozók műveltsége.					
	Főisk.	8 oszt.	6 oszt.	4 oszt.	
Nagybirtokos és családtagja	431	471	301	371	
Középbirtokos 200—1000 h.	780	878	395	1434	
„ 100—200k.h.	277	504	389	1295	
Kisbirtokos 50—100	170	491	462	2134	
„ 20—50	218	631	634	3394	
„ 10—20	110	399	357	2373	
„ 5—10	96	359	357	1905	
„ 5 k. h. alul	109	697	622	3071	
Gazd. tisztviselő	1965	1594	1090	3719	
Összesen :	4516	7861	5897	25393	
Kisbirt.	693	2567	2432	12877	
Kisbirtokosok.....	16 %	32·6 %	41·2 %	50·7 %	keresők és eltartottak, nők és férfiak együtt

A gazdasági tisztviselők leszámítása után fennmaradó körülbelül 1600 diplomás őstermelőnek több mint fele esik középbirtokosokra és csupán egy-egyede a nagybirtokosokra és családtagjaikra. Ezzel szemben megállapítható, hogy a kiscgazdák közül, sőt még az öt katasztrális holdon aluli törpebirtokosok között is szép számmal találhatók főiskolát végzettek, úgyhogy a diplomás kiscgazda nemcsak Svédországban, hanem Magyarországon sem tartozik a ritkaságok közé. Ennek ellenére megállapítható, hogy az őstermelés szolgálatában álló mintegy 6000 főt számláló értelmiség elenyészően csekély, ha tekintetbe vesszük, hogy Németország-

Ez a felekezeti kultúrstatiztika egyúttal választ ad arra a sokat bolygatott kérdésre is, hogy miért tudták Magyarországon az intelligens munkaterületeket és ezeken keresztül az egész magyar gazdasági életet a zsidók a maguk számára lefoglalni. A zsidóság a szellemi munkaterületek nagyarányú megszaporodását már jó előre látta és ezért már idejében megfelelő képesítéssel látta el azt a generációt, amelyik az ország csaknem összes vezető gazdasági pozícióját és a szabadfoglalkozási munkahelyek jórészét biztosította a gyengébben képesíteti magyarság rovására a zsidóságnak.

Ha a vidéki értelmiség eloszlását megyénként tesszük vizsgálat tárgyává, akkor megállapítható, hogy a baranyamegyei 2%-os alsó határ és a pest-megyei 3.8%-os felső határ között a megyei lakosságban több-kevesebb eltéréssel *átlagosan 3% körül mozog az értelmiség százalékszámja*. Ezzel szemben *a városokban és elsősorban a fővárosban ez a százalékos szám 11-17%-ig emelkedik*. Hogy milyen túlméretezett Budapest szerepe az értelmiség területi elhelyezkedése szempontjából, néhány értelmiségi foglalkozási ághoz tartozó keresőknek, az ország egész területén lakó ugyanezen foglalkozási ághoz tartozókkal egybevetett részesedési arányszámja bizonyítja a legfeltűnőbben:

Budapesten lakik az ügyvédek	52% a,	vidéken 48%-a,
„ „ a tanszemélyzet	30%-a,	„ 70%-a,
„ „ az orvosok	51%-a,	„ 40%-a,
„ „ az irodalom és művészeti foglalkozásúak	67% a,	„ 33%-a

Az értelmiségnek ez az egészségtelen területi megoszlása nemcsak a magyar falu kulturális, hanem gazdasági elmaradásának is a legfőbb okozója. *A magyar falu a maga úttalan, közlekedéstől elzárt, maradi világában csaknem egy évszázaddal áll mögötte a világvárosi nivót reprezentáló fővárosnak és a magyar értelmiség új munkaterületei éppen*

ezért a magyar falu szellemi megszervezésével esnek egybe.

Az értelmiség szociális helyzete.

A világháború előtti évtizedek szociális rétegződése konjunkturális standardemelkedést jelentett világszerte s Magyarországon elsősorban az értelmiségi keresők részesültek az újkori fellendülés áldásaiban. Amint erre már másutt rámutattunk, ebben az átmeneti kedvező értelmiségi szociális viszonyokban keresendő elsősorban annak a nagyarányú értelmiségi túltermelésnek az oka, amit az előttünk levő generáció és saját szüléink gondos törődése indított el. A német és magyar egyetemi statisztikai adatgyűjtés már több évtizeden át betekintést enged a főiskolások családi viszonyainak vizsgálatába és mint általános kán v állapítható meg, hogy a főiskolások száma évről-évre ugrásszerűen emelkedett, mert még a legszerényebb életkörülmények közt élő szülők is a legnagyobb lemondások árán, előmozdították gyermekeik magasabb képesítésével kapcsolatos jobb szociális elhelyezkedési lehetőségét az értelmiségi pályákon. *Az értelmiségi pályákon elérhető nagyobb keresetek nagyjátlagban egész rövid ideig tartó konjunkturák eredménye volt, mert félszázaddal ezelőtt körülbelül ugyanolyan értékelése volt az átlag szellemi munkának, mint a háború után a mai Magyarország területén.* Az 1900. évi népszámlálás adatai szerint különösen a női munka a tisztviselői pályákon rendkívül rosszul volt fizetve. Ha az évi illetménykategóriákon belül figyeljük a férfi és női munkaellenértékének változását, akkor az alanti táblázat szerint szembeötlő, hogy a női tisztviselőknek alig félszázaléka ért el 1500 és 2000 korona közötti évi fizetést, a többieké mélyen ezalatt volt. A női tisztviselők 88-ának évi illetménye 1000 koronán alul maradt.

A relative jobban dotált férfitisztviselők

nak évi keresete 2400 koronán alul maradt és csupán 7 %-a a férfitisztviselőknek ért el évenként 4800 koronán felüli fizetés f.

Magánalkalmazottak keresetének nagyságcsopontonkénti megoszlása 1900. évben.

K 1000 évi illetményen alul volt a férfitisztv.	16.7%-a,	női 88 %-a,
„ 1000—1200 „ „ „ „ „	12.7%-a,	„ 7.3%-a,
„ 1201—1500 „ „ „ „ „	8.8%-a,	„ 2.6%-a,
„ 1501—2000 „ „ „ „ „	20.3%-a,	„ 1.8%-a,
„ 2001—2400 „ „ „ „ „	14.0%-a,	„ 0.04%-a,
„ 2401—3000 „ „ „ „ „	9.1%-a,	
„ 3001—4800 „ „ „ „ „	11.2%-a,	
„ 4801—6000 „ „ „ „ „	3.0%-a,	
„ 6000 felül „ „ „ „ „	4.0%-a.	

Az irodai férfialkalmazottak mai kereseti viszonyait a rokkantsági és nyugdíjtörvényjavaslathoz készített adatgyűjtésből állapíthatjuk meg.

Férfigyalkalmazottak keresetének nagyságcsopontonkénti megoszlása 1900. évben.
1928. évben.

Pengő 1000 évi illetményen alul volt a férfitisztviselők	13%-a,
„ 1000—1500 „ „ „ „ „	12%-a.
„ 1500—2400 „ „ „ „ „	29%-a,
„ 2400—3600 „ „ „ „ „	20%-a,
„ 3600—6000 „ „ „ „ „	17%-a,
„ 6000 felül „ „ „ „ „	9% a

Amint ebből a két táblázatból látható, az 1900. évi aranykorona vásárlóértékét figyelembe véve, ma a magántisztviselők 25%-ának évi keresete süllyedt arra a nivóra, amit az 1900. évi 1000 aranykoronás illetmény reprezentált. Ezzel szemben megállapítható, hogy 6000 pengőn felüli fizetése volt a magánalkalmazottak 9%-ának, szemben az

1900. évi 4800 aranykoronán felül keresők 7%-ával. *A magánalkalmazottak élet standard ja tehát nemcsak, hogy nem emelkedett, hanem visszaesett a századeleji szint alá.* A Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatal által végzett szociálstatisztikai adatgyűjtés szerint a Budapesten lakó köztisztviselők 80-ának a havi fizetése 300 pengőn alul van, ebből 11%-ának havi fizetése 100 pengőn alul. Ha a köztisztviselői lakbérnélküli havi 300 pengős jövedelmet a magánalkalmazottaknál 450 pengőnek vesszük fel, akkor megállapítható, hogy *a budapesti értelmiségi férfialkalmazottak 80%-ának, a női alkalmazottak 99%-ának ezen havi 450 pengőn alul marad a keresete. Havi 200 pengőn alul marad a férfi magánalkalmazottak 31%-ának, a női magánalkalmazottak 53%-ának a keresete.*

Ilyen körülmények között érthető, hogy ugyan-ezen adatgyűjtés szerint sem napilapot, sem folyóiratot nem járát a budapesti köztisztviselők 43%-a és a budapesti magánalkalmazottak 31%-a.

A magyar értelmiségi keresők életszintje messze elmarad a nyugati államok, de főkép a háborút nem viselt svéd és holland értelmiségi keresők jövedelmétől. A svéd jövedelemadó-statisztika alapján a különböző foglalkozási ágak átlagos keresete a következőképen alakul:

mezőgazdasági keresők évi átlagos keresete...	2.000	svéd korona
az ipari és kisipari keresők átlagos keresete ...	3.200	„ „
kereskedelmi és közlekedési munkaterületeken...	5.000	„ „
a közszolgálati és szabadfoglalkozási ...	7.000	„ „

Mint látható, a tulajdonképeni értelmiségi keresők évi átlagos jövedelme a legmagasabb. Ha a tulajdonképeni értelmiségi keresők átlagos évi keresetét néhány foglalkozási ágon belül tovább részletezzük, megállapítható, hogy a népiskolai tanítók évi átlagos keresete 6400, felsőbb iskolai tanítóké 10.800, ügyvédeké 22,300, orvosoké 22.800, gyógyszerészeké 16.000, írók és újságíróké 8000

svéd korona (1 svéd korona = 1.53 pengő). *A svéd értelmiségi keresők ma Euópában a legmagasabb standardot képviselik, ezzel szemben a magyar értelmiségi keresők körülbelül a mélypontot,*

Annak ellenére, hogy a magyar értelmiségi keresők átlagos évi keresete messze elmarad a nyugati államok értelmiségi keresőinek keresete mögött, *a magyar nemzeti jövedelem figyelembevételével az értelmiségi keresők elég magas százalékkal részesednek a nemzeti jövedelemben.* Ha a köztisztviselők (állami, törvényhatósági és községi alkalmazottak) évenkénti jövedelmét 700 millió, a magánalkalmazotti jövedelmet 110 millió, az egyházi és szabadfoglalkozásúak jövedelmét évi 200 millió pengőre becsüljük, akkor *a magyar értelmiség évenként J milliárd pengővel részesedik a nemzeti jövedelemből.* A magyar nemzeti jövedelmet – 110-xetiink szerint magasan – 5 milliárd pengőre becsülve, megállapítható, hogy *az értelmiség 20%-kal részesedik a nemzeti jövedelemből.*

A szukreszcencia problémája.

Dr. Magyary Zoltán a kultuszminiszter elé ténjlesztett elaborátumában rámutat arra, hogy míg 1914-ben 11.000, 1925 óta átlag 13.000 a magyarországi összes egyetemi hallgatók száma, ami az országcsonkítást figyelembe véve, 300%-os emelkedésnek felel meg békebeli viszonyokhoz képest. 1926 óta az érettségit tett ifjúságnak mintegy kétharmada iratkozik be rendes egyetemi hallgatónak és így a születések és a középiskola T. osztályába iratkozott száma alapján megállapítható, hogy *az évenként körülbelül 6000 érettségizőből a legközelebbi évtizedben egyre növekvően mintegy 4000-4700 érettségizett fog az egyetemet felé áramlani.*

Ha tekintetbe vesszük, hogy főiskolai oklevéllel állásban volt 1927-ben 51.552 ember, amivel szemben 1921/22-től 1927/28-ig a magyar főiskolákban

összesen 21.803 oklevelet adtak ki, akkor ez a két szám legbeszédesebben igazolja az értelmiségi utánpótlás túlméretezését, a mai okleveles állások tekintetbevételével.

A főiskolai hallgatók számának egyre nagyobb növekedése azonban nem csupán az utánpótlás szempontjából, hanem nemzetgazdasági szempontból is nagyon komoly jelenség. Dr. Magyary Zoltán a miniszteri előterjesztésben részletesen ismerteti a különböző egyetemek különböző fakultásain felmerülő tandíjköltségeket és így megállapítható, hogy *a budapesti műegyetem vegyész diplomájába 2531 pengős legdrágább költsége után, az orvosi és jogi diploma költségei szintén 2000 pengő körül mozognak.* A legolcsóbb diploma a bányász mérnöki főiskola 1306 pengős költséggel megszerezhető oklevele. *Ezek a költségek azonban kizárólag tan díj-jellegűek, ezekbe nincs beleszámítva a főiskolát hallgatók létfenntartási költsége.* A legolcsóbb diákkollégiumban a ruházat és egyéb tankönyv, stb. költség figyelembevételével 1790 pengő, a hónaposszobákban lakó diákok évi létfenntartási költsége átlag 2500 pengő. *A négy-öt éves főiskolai taníttatás költsége tehát, együttvéve 12-15.000 pengő között változik.* Ha a négy felsőbb középiskola elvégzésével kapcsolatos költségeket is figyelembe vesszük, akkor alig járunk messze a valóságtól, ha azt állítjuk, hogy *egy-egy diploma 20.000 pengő tőke megosztást jelent,* amit részben a szülők, vagy hozzátartozóik, részben pedig az állam visel. *Ha tekintetbe vesszük, hogy az évenként kiadást a kendő diplomák száma 10 éves átlagban növekvően 2000 körül mozog, akkor ezekben a diplomákban keheken 00 millió pengő tőke fekszik, amely tőkének csupán kamatozása és amortizációja 35 éves keresőképességet feltételezve, a mai munkaviszonyok mellett, mintegy 5 millió pengőt reprezentál évenként.* Ez azt jelenti, hogy ha ezek a diplomások semmi munkát ki nem fejtenének s csupán a diplomájukban lévő tőket akarnák megfizettetni munkaadójukkal, *akkor is*

évenként legalább 2000 pengő keresetet kellene biztosítani számukra, diplomájuk kézhezvételétől számolva 35 éven keresztül ni, hogy nemzetgazdasági szempontból a diploma megszerzésével befektetett tőke természetes hozama biztosít r a legyen. Ezzel szemben a diplomások túlnyomó része éveken át volontőrösködik és azután is havi 80-100 pengős fizetésekkel tölt el hosszú éveket és egy másik rész pedig egyszerűen évek óta semmiféle formában keresethez nem jut. Nemzetgazdasági szempontból tehát teljesen indokolatlan tőkepocsékoló s ilyen nagymennyiségű, az öt szag gazdasági életében produktívabban felhasználható tőkét a minimális, ragu semmilyen hasznot nem hajtó diplomák megszerzésébe fektetni.

Ha a szukreszcencia elhelyeződésének kérdését abból a szempontból vizsgáljuk, hogy az értelmi-ségi munkaterületeken a mai keresők hogy oszlanak meg korosztályonként, akkor megállapítható, hogy a férfi megánalkalmazottak 32, a női magánalkalmazottak 64%-a 30 éven alul van. A szukreszcencia elhelyeződése kizárólag a magasabb korosztályok százalékos részesedésének figyelembevételével állapítható meg és ezért korosztály önként állítottuk össze a férfi magántisztviselők százalékos megoszlását.

24 éven alul volt a férfikeresők	12%-a,
24 és 30 között „ „ „ „	20%-a,
30 és 40 „ „ „ „	27%-a,
40 és 50 „ „ „ „	24%-a,
50 és 60 „ „ „ „	11%-a,
60 éven felül „ „ „ „	5·5%-a.

Ez a kormegoszlás azt mutatja, hogy a nyugalombavonulás és halálozás folytán a magánalkalmazotti pályán a legközelebbi 10 esztendőben évenként mintegy 3-4%-os utánpótlásra lehet számítani.

Csaknem, hasonlóan 4%-os utánpótlás szükségé

mutatkozik a szabadpályákon és az egyéb értelmiségi foglalkozási területeken is. Ha figyelembe vesszük, hogy például 100 ügyvédre 1890-ben 60 bojtár, 1900-ban 88 bojtár, 1910-ben 65 bojtár esett, akkor a mai ügyvédgenerációban szintén túlsúlyban vannak a fiatalabb ügyvédek.

A szukreszcencia utánpótlásával kapcsolatban kívánok rámutatni a magyar értelmiség fiatalabb generációjának magyarosodására a múlthoz képest.

Az 1890-i népszámlálás adatai szerint

a közszolgálatban állók	20%-a,
az igazságszolgáltatás körébe tartozók	17%-a,
az egyház szolgálatában állók.....	48%-a,
a tanügy szolgálatában állók	35%-a,
a közegészségügy szolgálatában állók..	25%-a,
a magánvállalati alkalmazásban állók	42%-a.

nem volt magyar anyanyelvű! Ha tekintetbe vesszük, hogy a túlnyomórészt külföldi tőkével kifejlődött magyar ipari és kereskedelmi vállalkozások vezetőemberei sem voltak nagyjából magyar anyanyelvűek, akkor nem járunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy a múlt század végén a magyar értelmiség több mint egyharmada idegeri anyanyelvű volt. Az a nagy szakadék, amely a magyar intelligencia és a föld népe között évtizedeken át és még napjainkban is fennáll, talán nem utolsósorban erre a körülményre vezethető vissza.

Az értelmiség túltermelésének megakadályozása.

Az előadott tárgyilagos adatgyűjtés alapján merem állítani azt, hogy a túltermelés megakadályozása prohibítív eszközökkel, a kvalitatív értelmiség számának befolyásolásával aligha fog célravezetni. Mert ha el is fogadjuk, hogy számszerűen túltermelés van az értelmiségi keresőkben, semmi okunk sincs hinni a kvalitatív túltermelésben. *Minden prohibíciót, legyen annak indító oka bármily ne-*

mes, bármily szociális, az egészséges kiválasztódás, elvi szempontjából kifogásolunk. A rátermettség, a teljes energiája mûn kakifejtés, a tehetség szelektív elvének fennmaradása nem csupán az állami és magángazdasági vezetőrétteg kitermelése szempontjából elsõrendû közérdek, hanem a protekcionizmus lélekölõ és demoralizáló mindenhatóságának egyetlen hatékony ellenszere. Csak a rátermett vezetõk lesznek képesek a Rajniss barátom múltkori elõadásában részletesen kifejtett viszonzásági (slepp) elmélet alapján új munkaterületeket megnyitni az értelmiségi munkakeresõknek és helyes orientálást adni az ország egyre nõvekvõ kvalitatív értelmiségnek.

Nem tartunk attól, hogy a kvalitatív értelmiség túltermelése, eltekintve annak a már elõzõkben kifejeit tõkefecsérlõ jelentõségétõl, bármilyen szempontból károsan befolyásolná az értelmiségi munkakeresõk elhelyezkedésének problémáját. Ellenkezõleg azon az állásponton vagyunk, hogy a kevésbbé tehetõs de tehetséges gyermekek részére, – természetesen néni protekcionista alapon – lehetõvé kellene tenni az elméleti képesítés minél könnyebb megszerzését. Utalok e tekintetben a közelmúltban bevezetett ingyenes középoktatási rendszerre Franciaországban, mint amely hivatva lesz arra, hogy a kvalitatív értelmiség által a ma kisebb kvalifikációval betöltött munkaterületeken esetleg produktívabb munkaeredményeket érjenek el.

Amint az elõzõkben számszerûleg is igazoltam, a magyar mezõgazdaság aránytalanul kis részben veszi igénybe a szellemi munkát. Nem célom elébe vágni *Acsay* dr. igen tisztelt barátom elõadásának, aki részletesen rá fog mutatni azokra a minden nagyobb nehézség nélkül megnyitható új munkaterületekre, amelyeken a magyar értelmiség elhelyezõdése nem csupán azt jelenti, hogy az értelmiségi munkakeresõk egy jelentõs hányadát munkához juttattuk, hanem jelenti azt, hogy megnyitjuk a magyar föld olyan rejtett kincseit, amelyek ma

azért nem jelentkeznek, mert hiányzik a szervező és irányító szellemi munka.

Amikor megismétlem előadásom bevezetésében leszögeztet az álláspontomat, hogy a szukreszcencia elhelyeződését nem látom megoldhatatlan problémának, engedjék meg mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy előadásom végső konklúziójaképpen az értelmiség túltermelésével kapcsolatban néhány pontban megtegyem javaslatomat.

1. Minthogy a kereseti lehetőségek nem csupán az értelmiségi pályákon, hanem egyéb foglalkozási ágakban is a munkaracionalizálás terjedése folytan csökkenő tendenciát mutatnak, a munkaközvetítés mai primitív kereslet-kínálatot kiegyenlítő tisztán mechanikus szervezettsége helyett *egy preventív organizáció kiépítését tartom szükségesnek*. Ez az organizáció a kereső korosztályokban lévők állandó statisztikai figyelésével valószínűségi számítások alapján előre nyilvántartja a szukreszcencia számára megnyíló munkahelyeket és ezen megfigyelései alapján igyekszik a születések és halálozások figyelembevételével *előre várható munkakínálatot a kereslettel összhangba hozni*. Ennek az organizációnak a feladata volna minden olyan munkaalkalmat teremtő köz-, vagy magánvállalkozás megfelelő időben és helyen való megindítását szorgalmazni, ahol és amelyik időben a munkakínálat számára ezek a munkahelyek szükségessé válnak.

2. *A közigazgatás ne avatkozzon bele a munkahelyek elfoglalásának kérdésébe) ne állja útját a minőségi szelekció érvényesülésének, elégedjen meg a közérdek megkívánta ellenőrzés hatályos keresztülvételével és ne vindikáljon magának jogot munkalehetőségek engedélyezésére*. Ameddig a közigazgatás határozhat tisztán protekcionista alapon munkahelyek betöltése tekintetében, addig a szukreszcenciának belső értékeinek minél tökéletesebb kifejlesztésére semminemű ösztönzése nincsen.

3. Elhibázottnak tartjuk az egyes munkaterülete-

ken már elhelyezkedettek szociális szempontból való védelmét a kívülmaradottak rovására, a helyes szelekció elvének fönntartása érdekében. *Az ari-váltak már úgylis helyzeti előnnyel rendelkeznek, tehát ezen helyzeti előnyön kívül, a további védelmet a tehetségesebb és törekvő szukreszcencia versenyével szemben, indokolatlannak tartjuk.*

4. *Hogy az értelmiség a mai munkamegosztásom társadalmi rendben saját hivatását betölthesse, a munkaszer rezest elsősorban önmagán kell kezdenie és ezért haladéktalanul szükséges a szellemi munkások szövetségének megteremtése, amely szervezet minden pártpolitikától függetleníti, kizárólag a társadalom és a munka megszervezésének részletkérdéseit volna hivatva az értelmiség legkiválóbbjainak közteműködésével megoldani.*